

EHDOTUS OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖN ASETUKSEKSI OPISKELIJAKSI OTTAMISEN PERUSTEISTA AMMATILLISESSA PERUSTUTKINTOKOULUTUKSESSA ANNETUN OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖN ASETUKSEN MUUTTAMISESTA**1 Tausta ja nykytila**

Ammatillisesta koulutuksesta annettu laki (531/2017) tuli voimaan 1 päivänä tammi-kuuta 2018. Uuden lain perusteella koulutukseen hakeutuminen on mahdollista toteuttaa joko koulutuksen järjestäjän päättämien hakumenettelyiden kautta tai valtakunnallisesti yhteisten hakumenettelyiden kautta. Hakeutuminen koulutukseen suoraan koulutuksen järjestäjän päättämien hakumenettelyiden kautta mahdollistaa joustavan ympärivuotisen koulutukseen hakeutumisen (ns. *jatkuva haku*) ja valtakunnallinen yhteinen hakumenettely (ns. *yhteishaku*) puolestaan turvaa perusopetuksen päättävän ikäluokan joustavan siirtymisen toisen asteen koulutukseen.

Opiskelijaksi ottamisen edellytyksistä ja opiskelijoiden valintakriteereistä säädetään laissa ja asetuksella. Laissa ammatillisesta koulutuksesta säädettyt yleiset opiskelijaksi ottamisen edellytykset ovat melko väljät. Lain 38 §:n mukaa opiskelijaksi voidaan ottaa hakija, joka on suorittanut perusopetuksen oppimäärän tai sitä vastaavan aikaisemman oppimäärän, tai jolla koulutuksen järjestäjä muutoin katsoo olevan riittävät edellytykset tavoitteena olevan osaamisen hankkimiseen tai tutkinnon suorittamiseen. Hakijan terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvä seikka ei saa olla esteenä opiskelijaksi ottamiselle. Lain 40 §:n mukaan opiskelijaksi ei kuitenkaan voida ottaa sitä, joka ei ole terveydentilaltaan tai toimintakyvyltään kykenevä koulutukseen liittyviin käytännön tehtäviin oppilaitoksessa, työpaikalla tai muussa oppimisympäristössä, jos 81 §:ssä tarkoitettuihin tutkintoihin tai osaamisaloihin liittyvät turvallisuusvaatimukset sitä edellyttävät ja jos estettä ei voida kohtuullisin toimin poistaa. Opiskelijaksi ottamisessa on sovellettava yhdenvertaisia valintaperusteita.

Opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksella opiskelijaksi ottamisen perusteista ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa (699/2017, ns. *valintaperusteasetus*) säädetään opiskelijaksi ottamisen perusteista ammatilliseen perustutkintoon johtavassa koulutuksessa. Muiden koulutusten osalta yhteisiä valintaperusteita ei ole säädetty. Asetusta sovelletaan yhteishaussa.

Valtakunnallinen yhteishaku järjestetään keväisin. Sen ensisijaisena kohderyhmänä ovat hakuvuonna perusopetuksen tai valmentavan koulutuksen päättävät nuoret. Yhteinen hakumenettely tukee perusopetuksen päättävän ikäluokan välitöntä siirtymistä jatko-opintoihin. Yhteisten hakujen päättymisen jälkeen ilman opiskelupaikkaa jääneet henkilöt ohjataan hakeutumaan koulutukseen suoraan koulutuksen järjestäjän kautta jatkuvassa haussa.

Valintaperusteasetuksen 12 ja 13 §:ssä säädetään pääsy- ja soveltuvuuskokeista. 12 §:n mukaisesti koulutuksen järjestäjä voi päättää pääsy- tai soveltuvuuskokeen järjestämisestä. Jos koulutuksen järjestäjä järjestää pääsy- tai soveltuvuuskokeen, kokeeseen on kutsuttava kaikki hakijat. Opiskelijaksi ei voida valita hakijaa, joka ei osallistu pääsy- tai soveltuvuuskokeeseen. Koulutuksen järjestäjän on tiedotettava hakijoille

etukäteen, minkälaisista osista pääsy- tai soveltuvuuskoe muodostuu ja miten kokeen eri osat pisteytetään.

Pääsy- tai soveltuvuuskokeen perusteella koulutuksen järjestäjä antaa hakijalle 0–10 valintapistettä. Mikäli hakija on saanut kokeesta 0 pistettä, hakijaa ei ole voinut jättää valitsematta pelkästään koetuloksen perusteella. Hakijan on kuitenkin niin kutsutuissa SORA-tutkinnoissa ja -osaamisaloilla voinut jättää valitsematta sillä perusteella, että tämä ei ole terveydentilaltaan tai toimintakyvyltään kykenevä koulutukseen liittyviin käytännön tehtäviin oppilaitoksessa, työpaikalla tai muussa oppimisympäristössä, jos turvallisuusvaatimukset sitä edellyttävät ja jos estettä ei voida kohtuullisin toimin poistaa.

Niin kutsutuissa SORA-tutkinnoissa tulee lakisääteisesti arvioida hakijan terveydentilaa ja toimintakykyä opiskelijavalinnan yhteydessä. Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 41 §:n 1 momentin mukaan hakijan tulee koulutuksen järjestäjän pyynnöstä antaa opiskelijaksi ottamisen arvioinnin edellyttämät terveydentilaansa koskevat tiedot, kun kysymys on 81 §:ssä tarkoitettusta tutkinnosta tai osaamisalasta. Pääsääntöisesti tämä on yhteishaussa tapahtunut siten, että hakija ilmoittaa hakemuksessa oman arvionsa siitä, aiheuttaako hänen terveydentilansa mahdollisen esteen opiskelijaksi ottamiselle. Hakijan ilmoituksen perusteella koulutuksen järjestäjä voi pyytää hakijaa toimittamaan tarkemman selvityksen, kuten lääkärintodistuksen terveydentilastaan ja sen aiheuttamista mahdollisista esteistä opiskelijaksi ottamiselle. Henkilön soveltumattomuus tutkinnon suorittamiseen voi ilmetä muillakin tavoin esimerkiksi opintojen edetessä.

Koulutuksen järjestäjä arvioi, onko hakijalla mainittujen säännösten perusteella edellytykset tutkintokoulutukseen osallistumiseen ja tutkinnon suorittamiseen. SORA-tutkinnoissa hakija voidaan suoraan lain nojalla jättää valitsematta koulutukseen, jos hän ei täytä terveydentilalle ja toimintakyvyille asetettuja vaatimuksia. Terveydentilan ja toimintakyvyn arviointi ei edellytä pääsy- tai soveltuvuuskokeiden järjestämistä, mutta asetuksen nojalla koulutuksen järjestäjä voi halutessaan järjestää kokeen. SORA-tutkinnoissa pääsy- tai soveltuvuuskoetta voidaan kuitenkin käyttää tapana selvittää hakijan soveltuvuus.

Jos hakija on esittänyt hakemuksessaan hakutoiveina useita vastaavia ammatillisen peruskoulutuksen hakukohteita eli pääsääntöisesti saman tutkinnon tai osaamisalan, hänet kutsutaan pääsy- tai soveltuvuuskokeeseen kunkin vastaavan hakukohteen järjestyksessä ensimmäiseen hakutoiveeseen. Koulutuksen järjestäjän pääsy- tai soveltuvuuskokeesta antamaa pistemäärää on käytetty myös toisen koulutuksen järjestäjän vastaavassa hakukohteessa, jos hakijaa ei valita ensimmäiseen hakukohteeseen. Säännöksellä on vältetty se, että hakija joutuisi käymään useassa pääsy- tai valintakokeessa hakiessaan samaan hakukohteeseen.

Valintaperusteasetuksen 13 §:ssä säädetään opiskelijaksi ottamisesta pääsy- tai soveltuvuuskokeen perusteella. Koulutuksen järjestäjä voi päättää, että otettaessa opiskelijoita taideteollisuusalan perustutkintoon, media-alan ja kuvallisen ilmaisun perustutkintoon, tanssialan perustutkintoon, musiikkialan perustutkintoon, sirkusalan perustutkintoon, lentokoneasennuksen perustutkintoon, liikunnanohjauksen perustutkintoon tai sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinnossa perustason ensihoidon osaamisalalle, opis-

kelijaksi ottaminen tehdään koulutuksen järjestäjän oman pääsy- tai soveltuvuuskokeen perusteella. Aloilla opiskelu edellyttää taiteellisia tai liikunnallisia ominaisuuksia, joita ei voida olettaa kertyvän riittävästi opiskelun aikana. Koulutuksen järjestäjä voi säädetyillä aloilla päättää, että opiskelijaksi ottaminen tehdään pelkän pääsy- tai soveltuvuuskokeen pistemäärän perusteella. Tällöin muita valintapisteitä ei lasketa eikä huomioida valinnassa. Jos opiskelijaksi ottaminen tehdään pelkän pääsy- tai soveltuvuuskokeen pistemäärän perusteella, ilman valintapisteitä jäävä opiskelija tuleekin käytännössä useimmiten hylätyksi.

Kun opiskelijaksi ottaminen suoritetaan 13 §:n mukaisesti koulutuksen järjestäjän oman pääsy- tai soveltuvuuskokeesta annettavan pistemäärän perusteella, opiskelijaksi ottamisessa ei sovelleta 12 §:n säännöstä, jonka mukaan hakija kutsutaan pääsy- tai soveltuvuuskokeeseen vain kunkin vastaavan hakukohteen järjestyksessä ensimmäiseen hakutoiveeseen ja koulutuksen järjestäjän pääsy- tai soveltuvuuskokeesta antamaa pistemäärää käytetään myös muissa vastaavissa hakukohteissa. Tällöin hakija voi joutua käymään useassa pääsy- tai soveltuvuuskokeessa, vaikka hakukohde olisi sama.

Kevään 2016 yhteishaussa toteutettiin muutos, jonka perusteella pääsy- tai soveltuvuuskokeesta 0 pistettä saaneita hakijoita ei voida pääsy- tai soveltuvuuskokeen pistetuloksen perusteella karsia. Muutos tehtiin, koska pääsy- tai soveltuvuuskokeen käyttämistä opiskelijaksi ottamista estävänä tekijänä ei pidetty koulutustakuun tavoitetta tukevana. Käytännössä monet koulutuksen järjestäjät ovat muutoksen jälkeen luopuneet pääsy- ja soveltuvuuskokeiden järjestämisestä. Kokeiden järjestäminen on koettu taloudellisesti raskaaksi menettelyksi, eikä kokeita ole pidetty tarkoituksenmukaisina karsivuusmahdollisuuden poistuttua. Muutoksen jälkeen on havaittu, että opiskelijoilla on ongelmia edetä opinnoissaan ja että osaan ongelmista olisi voitu puuttua jo hakeutumisvaiheessa.

2 Asetuksenantotoimivalta

Asetuksenantotoimivalta perustuu ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 39 §:n 2 momenttiin. Mainitun lainkohdan mukaisesti koulutuksen järjestäjä päättää opiskelijaksi ottamisessa käytettävistä valintaperusteista sekä pääsy- ja soveltuvuuskokeista. Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 37 §:n 2 momentissa tarkoitettussa valtakunnallisessa hakumenettelyssä käytettävistä valintaperusteista ja pääsy- ja soveltuvuuskokeista voidaan kuitenkin säätää opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksella. Pääsy- ja soveltuvuuskoemenettelyn katsotaan pitävän sisällään myös menettelyn tilanteessa, jossa koulutuksen järjestäjä antaa hakijalle kokeesta 0 pistettä.

3 Ehdotetut muutokset

Esityksessä ehdotetaan, että SORA-aloilla, joista säädetään ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 81 §:ssä, koulutuksen järjestäjä voisi valtakunnallisessa yhteishaussa jättää valitsematta hakijan antamalla hänelle pääsy- tai soveltuvuuskokeesta 0 pistettä. Muutos toteutettaisiin lisäämällä asetukseen uusi 12 a §. Tämä antaisi koulutuksen järjestäjälle mahdollisuuden jo ennen opiskelijaksi ottamista ottaa paremmin huomioon hakijan soveltuvuuden alalle ja hakijan edellytykset suoriutua tutkintoon

johtavasta koulutuksesta. Pääsy- tai soveltuvuuskokeen järjestäminen ei olisi pakollista, vaan koulutuksen järjestäjä voisi edelleen päättää siitä, järjestääkö se pääsy- tai soveltuvuuskokeen.

Pääsy- tai soveltuvuuskokeen järjestämisessä noudatettaisiin sitä mitä säädetään valintaperusteasetuksen 12 §:ssä. Koulutuksen järjestäjän olisi tiedotettava hakijoille etukäteen, minkälaisista osista pääsy- tai soveltuvuuskoe muodostuu ja miten kokeen eri osat pisteytetään. Jos koulutuksen järjestäjä järjestäisi pääsy- tai soveltuvuuskokeen, kokeeseen olisi kutsuttava kaikki hakijat, eikä opiskelijaksi tällöin voitaisi valita hakijaa, joka ei osallistu pääsy- tai soveltuvuuskokeeseen. Jos hakija olisi kuitenkin esittänyt hakemuksessaan hakutoiveina useita vastaavia hakukohteita, hänet kutsuttaisiin pääsy- tai soveltuvuuskokeeseen kunkin vastaavan hakukohteen järjestyksessä ensimmäiseen hakutoiveeseen.

Kokeen tulokset tallennettaisiin Opetushallituksen opintopolku.fi -palveluun valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain (884/2017) mukaisesti. Tieto olisi saatavilla palvelusta niille koulutuksen järjestäjille, jotka myös järjestävät vastaavassa hakukohteessa pääsy- tai soveltuvuuskokeen. Koulutuksen järjestäjän tästä pääsy- tai soveltuvuuskokeesta antamaa pistemäärää käytettäisiin tällöin myös muun koulutuksen järjestäjän vastaavassa hakukohteessa. Sellaiset koulutuksen järjestäjät, jotka eivät vastaavassa hakukohteessa järjestäisi pääsy- tai soveltuvuuskokeetta, eivät saisi tietoa kokeen tuloksista, eikä toisen koulutuksen järjestäjän pääsy- tai soveltuvuuskokeesta annetun 0 pisteen perusteella tehty valitsematta jättäminen sitoisi tällaista koulutuksen järjestäjää. Hakijan pääsy- ja soveltuvuuskokeesta saama tulos olisi voimassa vain yhdessä valtakunnallisessa yhteishaussa.

Kuten 12 §:n osalta, pääsy- tai soveltuvuuskokeeseen SORA-tutkinnoissa sovellettaisiin valintaperusteasetuksen säännöksiä muista valintapisteistä. Valintapisteitä siis saisi pääsy- tai soveltuvuuskokeen lisäksi myös opinnoista, koulumenestyksestä, painotettavista arvosanoista, työkokemuksesta ja ensimmäisestä hakutoiveesta.

Lainkohdassa säädettäisiin myös osana koemenettelyä koulutuksen järjestäjän selvitys- ja ohjausvelvoitteesta suoritettavan tutkinnon tai koulutuksen valinnassa. Ehdotetun säännöksen mukaan tilanteessa, jossa koulutuksen järjestäjä antaisi hakijalle kokeesta 0 pistettä, tulisi koulutuksen järjestäjän ohjata hakija hakeutumaan toisen koulutuksen järjestäjän järjestämään koulutukseen taikka tarvittaessa muun tarkoituksen mukaisen palvelun piiriin. Koulutuksen järjestäjän tulisi esimerkiksi selvittää, mikä koulutuksen järjestäjä tarjoaa hakijalle soveltuvaa koulutusta, jos kyseinen koulutuksen järjestäjä ei itse sellaista tarjoa. Tutkinnon tai koulutuksen soveltuvuutta arvioitaessa olisi huomioitava sekä alan sopivuus että tutkinnon tai koulutuksen oikea vaativuustaso. Tutkinnon tai koulutuksen valinnassa tulisi ottaa huomioon hakijan aiemmin hankittu osaaminen. Aiemmin hankitun osaamisen selvittämisen perusteella voitaisiin arvioida, onko hakijan tarpeellista osallistua ammatilliseen koulutukseen valmentavaan koulutukseen tai opiskeluvaihtoehtoja tukeviin opintoihin hankkiakseen tutkintokoulutuksessa edellytettäviä valmiuksia. Koulutuksen järjestäjän tulisi myös tarvittaessa ohjata hakijaa hakeutumaan esimerkiksi nuorten työpajatoimintaan, työvoimapalveluihin tai sosiaali- ja terveystieteiden palveluihin, jos hakeutumisvaiheessa on käynyt ilmi sellaisia seikkoja, joiden perusteella järjestäjä arvioi kyseiset palvelut hakijalle

tarkoituksenmukaisemmaksi vaihtoehdoksi kuin koulutukseen hakeutumisen. Säännöksellä varmistettaisiin se, että hakija saa neuvontaa ja ohjausta sopivan tutkinnon tai koulutuksen löytämiseksi.

Koulutuksen järjestäjän tulisi SORA-tutkinnoissa edelleen arvioida hakijan terveydentilaa ja toimintakykyä opiskelijavalinnan yhteydessä. Pääsy- tai soveltuvuuskokeesta annetun 0 pisteen perusteella tehty valitsematta jättäminen ei välttämättä tarkoittaisi, että hakija olisi SORA-säännösten perusteella soveltumaton opintoihin. Pääsy- tai soveltuvuuskokeen perusteella tehtävässä arvioinnissa voitaisiin siten kiinnittää huomiota myös muihin soveltuvuuden ulottuvuuksiin, esimerkiksi oppimis- ja työskentelyvalmiuksiin tai motivaatioon.

4 Ehdotuksen vaikutukset

Ohjausveloitteesta säätämällä olisi positiivisia vaikutuksia hakijoiden ja opiskelijoiden asemaan. Hakija saisi ohjausta hänelle sopivaan tutkintoon tai koulutukseen, mikä pienentäisi ilman opiskelupaikkaa jäävien syrjäytymisen riskiä. Sopivan opiskelupaikan nopea löytyminen edesauttaisi opinnoissa etenemistä. Ohjausvelvoite hyödyttäisi työelämää, koska työvoima saataisiin nopeammin työelämän käyttöön.

Esityksellä ei olisi valtiontaloudellisia vaikutuksia. Esityksellä ei arvioida myöskään olevan muita merkittäviä taloudellisia vaikutuksia, koska koulutuksen järjestäjät voisivat edelleen päättää pääsy- ja soveltuvuuskokeiden järjestämisestä itsenäisesti. Ohjausveloitteen toteuttaminen voisi vähäisissä määrin lisätä koulutuksen järjestäjän hallinnollista taakkaa, jos opiskelijaksi jätettäisiin ottamatta useita henkilöitä vuosittain.

Ehdotetut muutokset edellyttäisivät teknisiä muutoksia Opetushallituksen ylläpitämään opintopolku.fi -hakupalveluun.

5 Asetusehdotuksen valmistelu ja lausunnot

Asetusehdotus on valmisteltu opetus- ja kulttuuriministeriössä. Asetusehdotuksesta on pyydetty lausunnot 5.12.2018. Lausuntojen antamisen määräaika päättyi 14.1.2019. Lausunnon antoi 39 lausunnon antajaa. Lisäksi seitsemän tahoa ilmoitti, ettei lausua asiasta. Ehdotusta pääsy- ja soveltuvuuskokeiden karsivuuden palauttamisesta kannatti 18 lausunnonantajaa ja sitä vastusti kahdeksan lausunnonantajaa. 13 lausunnonantajaa kannatti varauksella ehdotusta tai ei suoraan ottanut kantaa siihen. Osa kyseisistä lausunnonantajista piti ehdotusta oikeasuuntaisena, mutta riittämättömänä. Ehdotusta koulutuksen järjestäjän ohjausvelvollisuuden vahvistamisesta kannatettiin laajasti.

Asetusluonnos on käsitelty kuntatalouden ja -hallinnon neuvottelukunnassa erillisneuvottelussa 5.2.2019.

Säädöstekstin kieliversiot on tarkastettu oikeusministeriön lainvalmisteluosaston lain-tarkastusyksikössä.

6 Voimaantulo

Asetuksen ehdotetaan tulemaan voimaan 1 päivänä elokuuta 2019. Asetusta sovellettaisiin 1 päivänä elokuuta 2019 tai sen jälkeen alkavaan perustutkintokoulutukseen, johon hakeudutaan valtakunnallisessa hakumenettelyssä. Ennen mainittua ajankohtaa alkavaan perustutkintokoulutukseen, johon hakeudutaan valtakunnallisessa hakumenettelyssä, sovellettaisiin tämän asetuksen voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.